

Program „Osnovna andragoška obuka“

Obzirom da je Formalno obrazovanje učenje usmjereno od strane nastavnika ili instruktora koje se stiče u obrazovnim ustanovama, a prema nastavnim planovima i programima odobrenim od nadležnih obrazovnih vlasti (Član 4. Stav 7), te da se Neformalno obrazovanje odvija neovisno od službenog (formalnog) sistema obrazovanja (Član 4. Stav 17), Program „Osnovna andragoška obuka“ je Javno važeći (Član 12) neformalni (Član 37) oblik postsekundarnog obrazovanja s ciljem sticanja osnovnih kompetencija neophodnim polaznicima koji se bave obrazovanjem odraslih.

Osnovne informacije:

Naziv programa	Osnovna andragoška obuka
Cilj(evi) programa	Stići kompetencije neophodne za realizaciju programa obrazovanja odraslih
Način i oblik izvođenja programa	Redovna, konsultativno-instruktivna, dopisno-konsultativna nastava, praktični rad i drugi primjerene načine.
Trajanje programa i način provjere ishoda učenja	Ukupno trajanje Programa je 120 sati Kvizovi znanja (chapter quiz), završni ispit (na kraju podmodula)
Način certificiranja	Po završetku Programa i zadovoljavanju svih kriterija polazniku će biti izdata odgovarajuća isprava o obrazovanju (certifikat) kojim se potvrđuje da su ishodi učenja provjereni i potvrđeni od strane nadležne institucije/tijela
Završetak programa i mogućnosti daljeg napredovanja i usavršavanja	Nastavak nakon uspješno završenog programa: „Curriculum globale – Andragoška obuka“
Opis znanja, vještina i sposobnosti koje se stiču završetkom programa	Kurikulum je strukturiran tako da je usmjeren na sticanje osnovnih kompetencija neophodnih za realizaciju obrazovanja odraslih
Uvjeti za upis	SSS

Program usavršavanja

“Osnovna andragoška obuka”

Struktura obuke i ciljne grupe

Osnovna andragoška obuka se realizira u obimu od 120 sati rada. Predviđeni sati se raspoređuju po tematskim jedinkama (modulima) i različitim organizacijskim oblicima učenja. Moduli su zasnovani na razvoju osnovnih kompetencija andragoških kadrova, a iskazani su u vidu tematskih grupa, i to:

1. Učenje odraslih – psihološke osnove, karakteristike, stilovi učenja (15 nastavnih sati)
2. Komunikacija, grupna dinamika i upravljanje obrazovnom grupom (15 nastavnih sati)
3. Vizualizacija i prezentacija u obrazovnom radu sa odraslima (15 nastavnih sati)
4. Interaktivne metode obrazovanja odraslih (15 nastavnih sati)

Sva četiri modula spadaju u obavezne module osnovne andragoške obuke. Kada su u pitanju oblici učenja ova obuka pored sekvenci nastave unutar ova četiri modula obuhvata i:

5. individualno samostalno učenje polaznika i samostalni praktičan rad uz monitoring -praćeni praktični rad u stvarnim radnim uvjetima, treneri pružaju mentorstvo i usmjeravanje (30 sati), te
6. grupni rad – demonstracija vještina i supervizija na kraju same obuke (30 nastavnih sati).

Osnovna andragoška obuka je namijenjena prije svega institucijama i organizacijama na polju obrazovanja odraslih koje žele osigurati ili poboljšati nivo osposobljenosti svojih predavača koji treba da zadovoljava minimalne profesionalne standarde. Program je namijenjen i zainteresiranim pojedincima koji su uključeni prije svega u planiranje i realizaciju obrazovnih programa za odrasle. Minimalna stručna sprema polaznika je srednja stručna sprema (IV i V stepen) za realizatore praktične nastave u obrazovanju odraslih, odnosno visoka stručna sprema (VII stepen) za realizatore teorijske nastave u obrazovanju odraslih.

1. Modul I

Učenje odraslih – psihološke osnove, karakteristike, stilovi učenja

U okviru ovog modula polaznici će steći opća znanja o karakteristikama odraslosti (psihološka, socijalna, emotivna, profesionalna zrelost) i životnim i radnim fazama odraslog čovjeka, radnim fazama nastavnika. Posebna pažnja biće posvećena specifičnostima učenja u odraslom dobu i u pojedinim fazama i psihološkim osnovama ovog procesa. Osim toga izuzetno je važno upoznavanje sa problemima motivacije i spremnosti odraslih za učenje i usavršavanje, kao i načini savladavanja barijera koje se javljaju u obrazovnom radu sa odraslima. Ovaj modul će upoznati polaznike sa osnovnim principima obrazovnog rada sa odraslima, kao što su: orijentiranost na polaznika, individualizacija rada, korištenje iskustva odraslih u obrazovnom radu itd.

Upravljanje procesom učenja i njegove psihološke karakteristike zahtijevaju poseban pristup različitostima odraslih u procesa obrazovanja. Zbog toga je važno upoznavanje sa različitim stilovima učenja, ali u kontekstu postavljenih ciljeva, spremnosti i motivacije za učenje.

Osim ovih ključnih aspekata, raditi će se i na osvježavanju značaja osposobljavanja za cjeloživotno učenje i na potrebi da polaznici razviju pozitivan stav prema njemu kod svojih polaznika. Uz to, važna je i sposobnost reflektiranja sopstvene nastavničke prakse i iskustva, kao i razvoj neophodne fleksibilnosti u procesu prilagođavanja zahtjevima koji proizlaze iz obrazovnog rada sa odraslima.

Tematske jedinice u modulu I:

- Teorijsko – konceptijski pristupi obrazovanju odraslih
- Značaj, potrebe i funkcije obrazovanja odraslih – individualne i socijalne
- Motivacija, spremnost i barijere u procesu obrazovanja odraslih – značaj, vrste i prevazilaženje
- Psihološke osnove učenja odraslih
- Principi obrazovnog rada sa odraslima sa posebnim osvrtom na individualizaciju
- Sposobnosti za učenje i vrste inteligencije
- Kanali saznavanja i stilovi učenja odraslih
- Edukator odraslih – funkcije, uloge i stilovi poučavanja

Na kraju prvog modula očekuje se da su polaznici:

- prošli kroz veoma bitan ciklus iskustvenog učenja usvajajući ga kao koncept i eksperimentirajući sa osobnim odnosom prema procesu učenja i poduke;

- upoznati sa ključnim karakteristikama učenja odraslih, odraslosti i specifičnostima učenja odraslih u poređenju sa tradicionalnim „školskim“ učenjem;
- dopunili/promjenili stav o motiviranosti odraslih za uključenje u obrazovni proces;
- u stanju da identifikuju barijere za učenje i da ih, koliko je to moguće, smanje;
- dobili prostor za refleksiju na osobno dosadašnje iskustvo u radu s odraslim polaznicima;
- prepoznali i osnažili svoju andragošku ulogu, te
- se više povezali sa ekspertizom i stekli uvid u mogućnosti profesionalne podrške u izvođenju andragoške djelatnosti.

2. Modul II

Komunikacija, grupna dinamika i upravljanje obrazovnom grupom

Ovaj modul sadrži dva osnovna, funkcionalno povezana seta kompetencija – komunikacijske kompetencije i kompetencije upravljanja obrazovnom grupom. Teži se osposobljavanju polaznika za dinamičnu, interaktivnu i konstruktivnu interpersonalnu komunikaciju, sa ciljem efikasnog postizanja obrazovnih i stručnih ishoda. Osim toga, polaznici će biti osposobljeni za podsticanje interaktivne komunikacije u grupi, što sve zajedno doprinosi stvaranju pozitivne klime tokom rada, koja je jedan od osnovnih determinanti visoke motivacije za aktivno učešće u ma kojoj vrsti aktivnosti, kao i efikasnosti u stručnom radu.

Posebna pažnja biće posvećena specifičnoj dinamici rada sa obrazovnom grupom odraslih – načinima vođenja i upravljanja grupom, podsticanju komunikacije i klime koji vode grupnoj koheziji. Stečene vještine će omogućiti polaznicima visoko profesionalno održavanje stručnih seminara i drugih oblika stručnog rada sa odraslima, a naročito rješavanje problematičnih situacija, pravovremeno i profesionalno reagiranje u slučaju ometajućih aspekata i specifičnih oblika ponašanja kao što su, između ostalog, strah, ambivalentnost, manjak motivacije i slično.

Tematske jedinice u modulu II:

- Priroda, elementi i nivoi komunikacije
- Principi aktivnog slušanja
- Vrste komunikacije i faktori konstruktivne komunikacije u radu sa odraslima
- Procjenjivanje, davanje feed-backa, kritikovanje
- Neverbalna komunikacija
- Koučing i savjetovanje u radu sa odraslima
- Upravljanje dinamikom obrazovne grupe – metode i sredstva
- Rješavanje problematičnih situacija

Na kraju drugog modula očekuje se da su polaznici:

- usvojili nova / rekonceptualizirali stara znanja o važnosti dinamične, interaktivne i konstruktivne interpersonalne komunikacije, sa ciljem efikasnog postizanja obrazovnih i stručnih ishoda;
- upoznati s osnovnim pravilima verbalne komunikacije, kao i s paraverbalnom i neverbalnom komunikacijom;
- u stanju da svojim stilom komunikacije stvaraju pozitivnu atmosferu u obrazovnom radu;

- u stanju da uoče „nevidljivu“ strukturu i komunikaciju u grupi; prepoznaju, razumiju i navode procese grupne dinamike, i posreduju u njima, da bi osigurali održiv uspjeh učenja;
- u stanju da se adekvatno nose s problematičnim situacijama u grupi; u stanju su da riješe konfliktne situacije i da izađu na kraj s „problematičnim“ učesnicima;
- svjesni važnosti emocija za učenje odraslih.

3. Modul III

Vizualizacija i prezentacija u obrazovnom radu sa odraslima

Ovaj modul ima metodičko – didaktički karakter i predstavlja osnovu za primjenu velikog broja metoda koje uključuju elemente vizualnog predstavljanja i zahtijevaju adekvatan način prezentiranja u raznim fazama obrazovnog procesa. Insistiranje na vizualizaciji snažno se zasniva na fiziološkim i psihološkim osobnostima opažanja, pamćenja i učenja – njome se povećava proces zadržavanja sadržaja, a s obzirom na to da ona predstavlja i vid komunikacije, znatno se pospješuje i motivacija za rad i efekti rada. U okviru ovog modula, uz oslanjanje na stečena znanja iz oblasti kanala saznavanja i stilova učenja, raditi će se paralelno na osvješćivanju savjetnika o značaju primjene vizualnih metoda u nastavi, kao i na razvoju nastavničkih kompetencija za njihovu primjenu.

S obzirom na to da se vizualizacija primjenjuje u kombinaciji sa ostalim metodama i može biti prateći element u skoro svakoj fazi nastave, obuhvatajući širok dijapazon sredstava, u modulu će se raditi na razvoju fleksibilnosti savjetnika za primjenu vizualnog pristupa, a naročito na razvijanju pozitivnog stava prema primjeni ovog pristupa u prenošenju sadržaja koji se tradicionalno predaju na klasičan način.

Primjena metoda prezentacije zasniva se na principima i pravilima neverbalne komunikacije i psihološkim osnovama pažnje i pamćenja. Polaznici će steći osnovna znanja i vještine o pravilnom prezentiranju - prilagođenom sadržaju i ciljnoj grupi, kao i elementima koje treba izbjegavati u prezentiranju sadržaja tokom obrazovnog procesa.

Tematske jedinice u modulu III:

- Značaj i principi vizualizacije u obrazovnom radu
- Mogućnosti i načini primjene vizualizacije u nastavi
- Forme, sredstva i tehnike vizualnog predstavljanja
- Pravila za korištenje vizualnih sredstava
- Faktori koji determiniraju upotrebu vizualnih sredstava
- Vrste i principi prezentiranja
- Prezentiranje kao vid neverbalne komunikacije – pravila i propusti
- Verbalni i paraverbalni aspekti prezentiranja

Na kraju trećeg modula očekuje se da su polaznici:

- razvili fleksibilnost za primjenu vizualnog pristupa, te pozitivno promijenili stav prema primjeni ovog pristupa u prenošenju sadržaja koji se tradicionalno predaju na klasičan način;

- razvili spoznaju o važnosti vizualizacije odnosno koliko ona zapravo doprinosi koncentraciji polaznika na sam sadržaj i ono što je najvažnije, aktivnijem uključenju samih polaznika, pružanju orijentacije učesnicima u savladavanju novih sadržaja;
- uočili da se vizualizacijom nastavnog sadržaja povećava proces samog zadržavanja istog, a s obzirom na to da ona predstavlja i vid komunikacije, došli i do spoznaje da se time znatno pospješuje i motivacija za rad i sami efekti rada;
- usvojili osnovna znanja o stilovima učenja, nužnosti zadovoljavanja svih kanala saznavanja, biološkoj osnovi učenja (desna i lijeve moždana hemisfera, proces skladištenja informacija), vrstama inteligencija;
- usvojili osnovna znanja i vještine o pravilnom prezentiranju - prilagođenom sadržaju i ciljnoj grupi, kao i elementima koje treba izbjegavati u prezentiranju sadržaja tokom obrazovnog procesa;
- usvojili i primijenili osnovne elementi o kojima se mora voditi računa prilikom prezentiranja: sadržaj, predavač, metode, klima – atmosfera i logistika, te poštovanje tzv. „6P“ pravila za dobru i uspješnu prezentaciju: priprema, prirodno, publika, predmet, passion, pozitivno.

4. Modul IV

Interaktivne metode obrazovanja odraslih

Savremeni, funkcionalni pristup obrazovanju (uključujući i osnovno obrazovanje) podrazumijeva funkcionalnu primjenu naučenog i razvoj vještina i kompetencija. Zbog toga obrazovanje i obuka odraslih ne smiju ostati u svom tradicionalnom modelu, već je poželjna upotreba metoda koje će tu primjenu omogućiti na što efikasniji način. Zbog toga suvremeni, interaktivni pristup ima prioritet – kako zbog veće mogućnosti funkcionalizacije znanja i kasnije primjene naučenog, tako i zbog psiholoških karakteristika učenja odraslih – omogućava se visoka uključenost polaznika i aktivnost cijele grupe, korištenje iskustva polaznika, stvaranje pozitivne klime u grupi, poštovanju demokratskih principa i procedura, intenzivnu komunikaciju, razmjenu i suradnju itd.

U ovom modulu polaznici će razviti pozitivan stav prema primjeni interaktivnih metoda i steći kompetencije za njihovu primjenu. Osim toga, steći će uvid u mogućnosti koje im nudi interaktivna nastava za poštovanje individualnih razlika u sposobnostima, kapacitetima za učenje i stilovima učenja. Centralna aktivnost u ovom modulu je rad na stjecanju kompetencija za upotrebu najčešće primjenjivanih metoda u obrazovanju odraslih, pri čemu će se voditi računa o uslovima i kriterijima primjene pojedinih metoda u odnosu na sadržaje, ciljnu grupu, realne organizacione i tehničke mogućnosti itd. Važno je i razviti svijest o tome da primjena interaktivnih metoda nije sama sebi cilj, već sredstvo u realizaciji obrazovnih ciljeva. U modulu će se raditi i na oslobađanju kreativnih potencijala savjetnika u primjeni raznovrsnih metoda, kao i na razvoju kompetencija za upravljanje samostalnim učenjem.

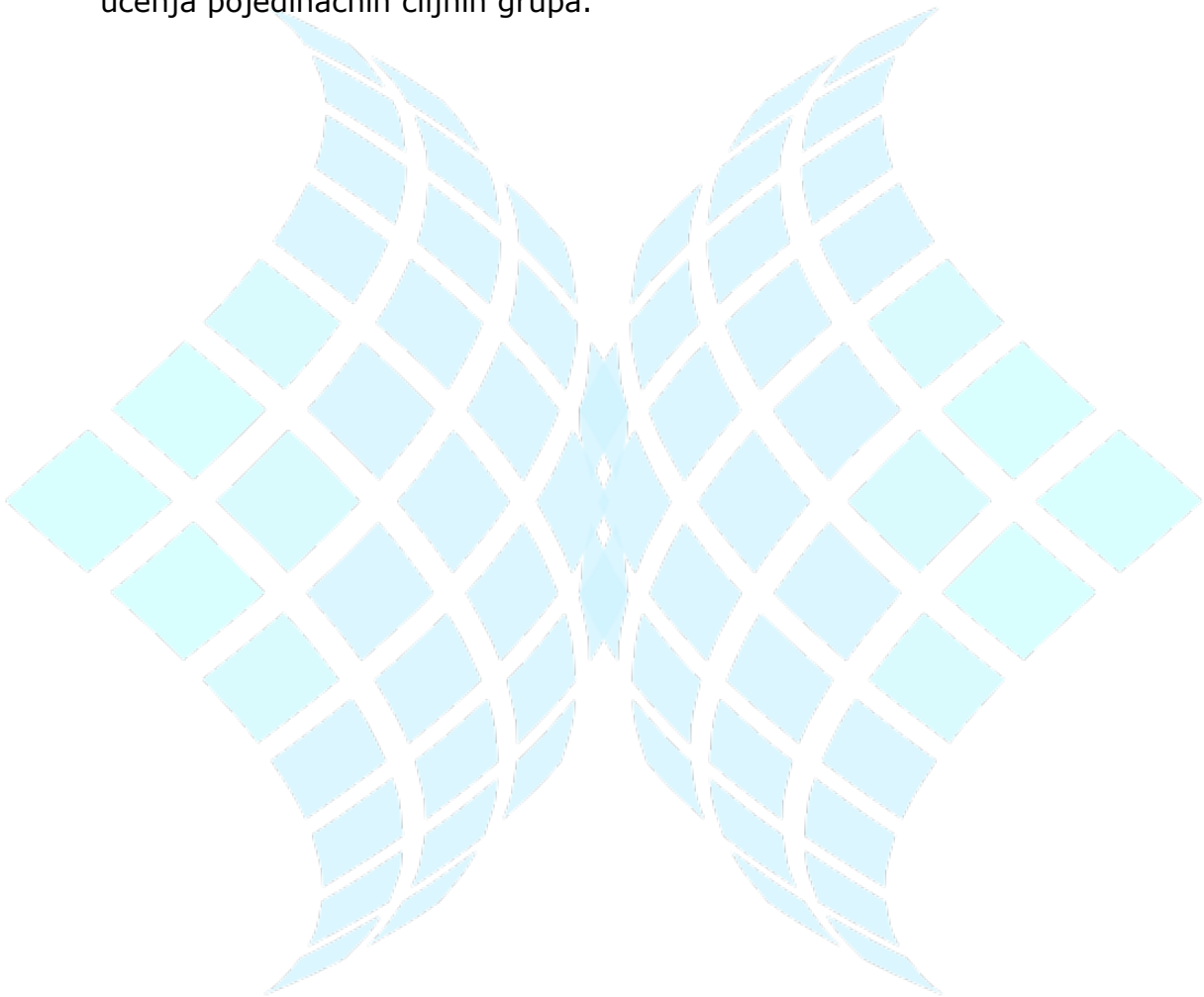
Tematske jedinice u modulu IV:

- Interaktivna nastava – ciljevi, preduvjeti i kriteriji primjene
- Predavanje u interaktivnoj nastavi - Igranje uloga i dramske tehnike u interaktivnoj nastavi
- Metode grupnog rada – vrste i izbor
- Rad u malim grupama – način, uslovi i pravila primjene
- Demonstracije i simulacije u interaktivnoj nastavi
- Primjena metoda individualizacije u andragoškom radu sa heterogenim grupama
- Metode samostalnog i samoorganiziranog učenja
- Radionice - vrste, izbor i način organiziranja

Na kraju četvrtog modula očekuje se da su polaznici:

- upoznati sa osnovnim spektrom metoda obrazovanja odraslih i u stanju su da navedu njihove prednosti i mane, ograničenja i mogućnosti;
- razvili pozitivan stav prema primjeni interaktivnih metoda;
- razvili svijest o tome da primjena interaktivnih metoda nije sama sebi cilj, već sredstvo u realizaciji obrazovnih ciljeva;
- u stanju da odaberu odgovarajuće metode primjerene situaciji;
- u mogućnosti da koriste osnovni skup metoda da bi postigli održivi uspjeh učenja pojedinačnih ciljnih grupa.

5. Individualno samostalno učenje polaznika i samostalni praktičan rad uz monitoring

Posmatrajući oblike učenja, odnos između sekvenci nastave i individualnog samostalnog učenja polaznika s jedne strane i praćenog praktičnog rada s druge strane je 50:50, što znači da polaznici provedu 60 sati učestvujući u interaktivnom radu u učionicama, a 60 sati u individualnom čitanju, vježbama i u refleksiji o toj praksi, te primjenjujući naučeno u stvarnim radnim uslovima i grupnom radu. Trener je podrška koja ih usmjerava i ima ulogu mentora za vrijeme tog procesa. Kao što se može vidjeti iz ovog rasporeda, praćeni praktični rad je od ogromne važnosti unutar ove obuke. Praćeni praktični rad može, na primjer, da ima sljedeće oblike:

- Iskustvo s obuke koristi se za primjenu teorije u stvarnom životu i za daljnji razvoj i jačanje kompetencija.
- Refleksije u „zajednicama prakse“, međusobne opservacije, *job-shadowing* i povratna informacija o obuci daju neophodni objektivni pogled radi prepoznavanja snage i slabosti pojedinačnog stila treninga.
- Mentorski rad i usmjeravanje od strane trenera koji implementiraju ovaj program pomažu da se riješe izazovi u *praksi* obrazovanja odraslih i da se stekne korist od znanja iskusnih kolega.
- Priprema, planiranje i naknadna analiza obuke neophodan su preduslov za profesionalni rad trenera i za stalno unapređivanje kvaliteta obrazovanja.

6. Grupni rad - demonstracija vještina i supervizija na kraju same obuke

Demonstracija i supervizija vještina, organizirana u formi jednoipolsatnih radionica (po polaznici/ku), u kojima su polaznici obuke samostalno ili u paru pripremili i realizirali nastavnu jedinicu po vlastitom izboru koristeći vještine sa andragoške obuke, a nakon toga dobili povratnu informaciju, trenerski/supervizijski komentar. Od polaznika će biti očekivana povećana refleksivnost i promišljanje vlastite uloge, procjenjivanje rezultata rada, kao i povećana fleksibilnost i osjetljivost na potrebe odraslih polaznika. Osim toga, s obzirom na to da su „polaznici“ na ovom modulu istovremeno i kolege sa obuke, od trenera će se naročito tražiti poštovanje principa ravnopravnosti i uvažavanja njihovog mišljenja, iskustva i stavova. Njihova uloga sastoji se i u povećanom motiviranju kolega. Poseban akcent biće stavljen na razvoj leaderskih i coaching-vještina. U obzir će biti uzete i individualne potrebe svih trenera. Polaznici će ovom realizacijom morati da dokažu da su osposobljeni da osmisle „kurs“ po svom izboru a u skladu s potrebama i zahtjevima polaznika s kojima rade, te da ovaj oblik obrazovnog rada izvedu u skladu s principima grupne dinamike, psihologije poučavanja odraslih uzimajući u obzir sve ono što je obrađeno i usvojeno u toku same obuke.

Predloženi moduli su logički povezani i kao takvi predstavljaju dobru sadržajnu osnovu za razvijanje kompetencija za andragoški rad sa odraslim polaznicima. Uz to što je sadržaj modula u skladu sa strukturalnim elementima kompetencija za nastavni rad sa odraslim polaznicima, proces realizacije tematskih oblasti će biti utemeljen na andragoškim principima koji preporučuju primjenu raznovrsnih metoda, postupaka o oblika rada na seminaru. Evaluacija procesa implementacije obuke (testovi, upitnici, skale, evidencija, razgovori) i kontrola kvaliteta (program, organizacija, realizacija, monitoring) obuke će se realizirati u toku samo obuke formativno (kontinuirano) i na kraju obuke sumativno (ex post), kako bi planiranje i organizacija narednih obuka održavala postojeću kvalitetu odnosno osigurala još kvalitetniju realizaciju ovog obrazovnog procesa.

Izbor studijske literature za osnovnu andragošku obuku

- »» Alan Piz, Barbara Piz, Tatjana Milosavljević, (2005) Definitivni vodič kroz govor tela, Beograd, Mono I Manjana
- »» Alibabić, Š., (2004) Razvijanje samoobrazovnih kompetentnosti odraslih, Obrazovanje odraslih br. 1, Sarajevo, dvv international / BKC Sarajevo
- »» Alibabić, Š., Popović, K. i Avdagić, E. (2012) Naknadno sticanje osnovnog obrazovanja – Andragoški priručnik za nastavnike, GIZ, Sarajevo
- »» Beywl, W. (1999) Programmevaluation in pädagogischen Praxisfeldern- begriffliche und konzeptionelle Grundlagen, in: Klaus Künzel (Hg.), International Yearbook of Adult Education, Bd. 27 Köln: Böhlau
- »» Council of Europe, (2006). ToT – Učenje odraslih i trening veštine, Priručnik za polaznike 01. Strasbourg: CoE
- »» Daglas S. i drugi, (2006) Teški razgovori, Beograd, Mono i Manjana
- »» Despotović, M. i dr. (2004) Tecaer training in adult education, Beograd, Društvo za obrazovanje odraslih
- »» Dijanošić, B. (ur)., (2012) Osnovne andragoške veštine. Kako efikasno raditi sa odraslima, Projekat
- »» Đorđević, V., (2007) Inovativni modeli nastave. (Integrativna nastava, Projektna nastava i Interaktivna nastava), „Obrazovna tehnologija“ 4/2007.
- »» European Commission, (2008) Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training, Indicators and Benchmarks.
- »» Schulz von Thun, F. (1981). Miteinander reden 1 – Störungen und Klärungen. Allgemeine Psychologie der Kommunikation. Rowohlt: Reinbek
- »» Heiner, M. (1998) Lernende Organisation und Experimentierende Evaluation. Verheißungen Lernender Organisationen, in: dieselbe, Experimentierende Evaluation, Weinheim/München, Juventa
- »» Gerl, H., Methoden der Erwachsenenbildung,, u: Pöggeler, (1985), Handbuch der Erwachsenenbildung, Stuttgart, Kohlhammer Verlag
- »» Gibbs, G., Habeshaw, S., i Habeshaw, T. (1989) 53 Interesting Things to do in Your Seminars and Tutorials. Bristol, TES Publications
- »» Gordon, T., (1970) Parent Effectiveness Training, New York, Peter H. Wyden, New York

- »» Ivić, I. i dr. (2001) Aktivno učenje, Beograd, Institut za psihologiju
- »» Jaques, D. (2001) Learning in groups: A handbook for improving group work, 3rd ed. London
- »» Kakopedia, 2012, dostupno na: <http://www.kakopedija.com/5636/kako-savladati-tehniku-brzogcitanja/pristupljeno>: februar 2017.
- »» Klippert, H. (2002) Methoden – Training, Weinheim und Basel, Beltz Verlag
- »» König, J./Kappeler, Ch. (2001) Kursauswertung, Zürich, MGB-Koordinationsstelle der Klubschulen
- »» Kulić, R., Despotović, M., (2004) Uvod u andragogiju, Beograd, Svet knjige
- »» Kyriacou, C. (2001) Temeljna nastavna umijeća, Zagreb, Educa
- »» Ledić, J. (2005). Grupni rad. Dostupno na: <http://ahyco.uniri.hr/portal/Ispis.aspx?IDClanka=35>; Pristupljeno: februar 2017.
- »» Marković, J. i Aksman, M., (2006) Nastavni metodi i motivacija u obuci nastavnika stručnih škola: Programobuke za interne i eksterne nosioce promena u Programu reforme srednjeg stručnog obrazovanja, Beograd, MPS
- »» Marshall B. Rosenberg, (2006) Nenasilna komunikacija - Jezik života, Osijek, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava
- »» McCaffery, J., Mace, J., O`Hagan, J., (2009) Curriculum Development in Intensive Tuition in Adult Basic Education, Dublin, The National Adult Literacy Agency.
- »» Meisel, K. (1999) Evaluation, in: Grundlagen der Weiterbildung-Praxishilfen, Neuwied, Luchterhand
- »» Müller, W. i Wiegmann S. (2000) Netradicionalne metode u obrazovanju odraslih, Hrvatska zajednica pučkih otvorenih učilišta, Zagreb
- »» Nuisli, E. (2008) Qualifying Professionals for Adult Learning in Europe, Bielefeld, w. Bertelsmann Verlag
- »» Obuka nastavnika u bazičnim andragoškim veštinama, Priručnik za realizaciju obuke, (2011) Priredila D. Pavlović Breneselović, "Druga šansa", Beograd.
- »» Pavlović Breneselović, D., Pavlovski, T, Ninčić, V. (2000) Interaktivna obuka praktičara u obrazovanju, Beograd: IPA

- »» Popović, D. (2010). Profesionalni razvoj i promijenjene uloge nastavnika. Podgorica: CANU
- »» Popović, D i dr.(2009). Mentorstvo - priručnik za nastavnike. Podgorica: Zavod za školstvo
- »» Priručnik o vještinama komunikacije, (2004) Sarajevo, PM
- »» Priručnik za treninge iz nenasilne razrade konflikata za rad sa odraslima, (2000) Sarajevo, CNA
- »» Rachow, A. (2000) Spielbar, Bonn, Gerhard May Verlag GmbH
- »» Roeders, P. (2003) Interaktivna nastava, Beograd, IPA
- »» Rothmund, A., (1998) O čemu sve treba voditi računa kada kreiramo program treninga i biramo metode(»Consideration for the Design of Training Programmes and the Choice of Methods), Budimpešta, Trening za trenere Evropskog omladinskog centra u Budimpešti
- »» Seifert, J. (2001) Visualisieren, Präsentieren, Moderieren, Offenbach, Gabal
- »» Spremno u sukobe - recepti za bolje bavljenje sobom, drugima, međusobnim odnosima i konfliktima, (2004) Beograd, GIZ
- »» Stone, M.F. (2007) Coaching, Counseling & MentoringNw York: AMACOM
- »» T-KIT Osnove treninga, „Hajde da ...“, (2002) Beograd, Savet Evrope
- »» Velat, D. i Radić Dudić, R. (2008). Aktivna obuka. Priručnik za trenere/ice. Beograd: Dial
- »» VET Forum, (2011) Osnove aktivno-orijentisane nastave, Kragujevac, GiZ
- »» Vilotijević, M. i Vilotijević, N. (2007). Inovacije u nastavi. Beograd: Školska knjiga.
- »» VOX, (2007) Oslo, Handbook.
- »» Wiechmann, J. (2002) Zwölf Unterrichtsmethoden, Weinheim und Basel, Beltz Verlag

Dr.sc. Ensar Abazović, Direktor
